SUBCULTURA CRIMINALĂ – FACTOR OCROTITOR AL VIOLENŢEI ÎN PENITENCIARE

Victor SAMOILENCO

CZU: 343.9:343.541:343.82

There is a causal link between criminal subculture and prison violence and the discovery of legalities underlying this relationship would lead to the solution of practical problems, especially problems related to the prison routine. The lack of extensive studies on the causality between criminal subculture and prison violence, but especially the problems that the 2 social phenomena cause in the detention environment, determines that the research subject to be current. The actuality is also argued by the danger of exporting the criminal subculture from the prison environment to prosocial environments, causing violence and instability.

Subcultura criminală înţeleasă ca „totalitate de norme, principii, ritualuri, tradiţii, convingeri, simboluri, specifice unei caste sociale criminale, dominantă, de regulă, în penitenciar dar exportabilă în exterior, care serveşte drept cauză şi context general pentru dezvoltarea criminalităţii penitenciare”sau în termeni mult mai simpli „totalitatea valorilor morale şi spirituale, ce reglementează şi ordonează neoficial viaţa în locurile de detenţie” [4, p.147], este o temă de cercetare în cadrul criminologiei valorificată insuficient, de altfel ca multe alte subculturi ce se manifestă, precum fenomene sociale la nivelul grupurilor mici. Pe de altă parte, subcultura criminală este adânc infiltrată în penitenciare şi generează probleme destul de grave, perturbând realizarea scopului şi a misiunii pe care o au astfel de instituţii în virtutea legii, şi anume, de a garanta executarea pedepselor penale privative de libertate şi a resocializa – corija conduita condamnatului. Din această perspectivă, subcultura criminală mai poate fi definită ca ideologie a castei criminale dominante în penitenciar, constituită în scopul acumulării energiei criminale şi satisfacerii scopului criminal care este săvârşirea de noi infracţiuni şi perpetuarea violenţei, ca fundament al impunerii respectului şi al inducerii stării de frică, iar prin raportare la administraţia din penitenciar, subcultura criminală poate fi definită drept ansamblu de norme, principii, tradiţii, valori şi simboluri criminale prin care deţinuţii îşi impun propria ordine internă în penitenciar, aflată în contradicţie şi concurenţă constantă cu ordinea impusă de autorităţile penitenciare.

În legătură cu pericolul social al subculturii criminale şi rolul ei hotărâtor în modelarea criminalităţii penitenciare în spaţiul postsovietic s-au expus cu precădere cercetătorii ruşi: O. V. Starkov [7], A. N. Pastushenya [8], V. V. Tuleghenov [9], V. F. Pirojkov [10], A. I. Ushatikov [11], etc. În Republica Moldova nu există studii ample cu privire la procesele subculturale din mediul de detenţie, cu excepţia unor articole ştiinţifice care tratează sumar problema în cauză [4, 6], sau studii care abordează

subcultura criminală ca şi problemă conexă, în contextul unor studii cu privire la resocializarea condamnaţilor [5], asistenţa socială a condamnaţilor [3], maltratarea deţinuţilor în locurile de detenţie [1,2] etc.

Aplicarea mecanismului compensator (pentru condiţiile precare de detenţie) dar şi legea anterioară cu privire la amnistie, din 2016, a determinat eliberarea unui flux masiv de condamnaţi şi apare problema exportului de subcultură, din penitenciar în exteriorul penitenciarului, astfel încât nu excludem posibilitatea ca efectele negative ale subculturii să fie resimţite nu doar în penitenciar, dar şi în societate. De facto, în Republica Moldova deja avem comunităţi atât rurale cât şi urbane cu nivel înalt de criminalitate unde apar semne de alarmă în legătură cu înrădăcinarea acestei subculturi. Totuşi, la moment, problemele generate de subcultură sunt resimţite mult mai pregnant în penitenciar. Dintre toate problemele pe care le impune subcultura, trei sunt de o importanţă majoră: perpetuarea violenţei, rezistenţa condamnaţilor în faţa efectelor pozitive ale activităţilor de resocializare, perturbarea liniştii şi ordinii în penitenciar, inclusiv sub formă de nerespectare a regimului de detenţie. Din această stare de fapt rezultă că este imperios perfecţionarea cadrului legal, dar şi energizarea iniţiativelor de cerecetare ştiinţifică pe acest segment.

În legătură cu prima problemă generată de normele subculturii criminale, şi anume, perpetuarea violenţei în mediul carceral, trebuie să facem următoarea remarcă: Republica Moldova are o sumedenie de cazuri pierdute la CEDO legate atâr de maltratarea fizică şi psihică a deţinuţilor de către personalul din penitenciar, cât şi de către alţi deţinuţi. Partea cea mai sensibilă o constituie faptul că uneori personalul penitenciar, care ar trebui să constituie principalul agent de combatere şi diminuare a subculturii criminale, trece prin filtrul conştiinţei sale această subcultură, o interiorizează şi inconştient aderă la ea, fapt care este reflectat în atitudinea lor faţă de deţinuţi. Faţă de deţinuţii care sunt condamnaţi pentru infracţiuni de natură sexuale, atitudinea discriminatorie poate fi observată cu ochiul liber atât din partea celorlalţi deţinuţi, cât şi din partea colaboratorilor din penitenciar, care activează în regim normat şi în serviciul diurn, fapt care este inadmisibil, deoarece personalul din cadrul Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor trebuie să trateze pe toţi deţinuţii în mod egal şi să nu adere la concepţia „există infracţiuni ruşinoase" sau cu atât mai mult la concepţia „există fapte care justifică mândria infracţională", aceste concepţii fiind apanajul subculturii criminale care se bazează pe opresiuni şi violenţă.

Violenţa ca fenomen tipic vieţii carcerale este indisolubil legată de efectul represiv al normelor de subcultură, norme care favorizează stratificarea socială a deţinuţilor, stratificare ce alimentează coflictele dintre deţinuţi, abuzurile şi actele de violenţă ce au loc între aceştia. În acelaşi timp, normele de subcultură criminală determină condamnaţii să opună rezistenţă la efectul pozitiv al acţiunilor de resocializare, împiedicând schimbarea lor comportamentală şi renunţarea la modele agresive de conduită. Normele de subcultură criminală, fiind în acelaşi timp generator şi moderator al criminalităţii penitenciare, generează un nivel înalt de pericol nu doar pentru deţinuţi, dar şi pentru colaboratori în cadrul orelor de muncă şi, nu în ultimul rând, pentru so-

cietatea civilă, în măsura în care deţinuţii devin din ce în ce mai ingenioşi în iniţierea şi coordonarea unor infracţiuni în afara penitenciarului.

Pentru a stopa violenţa în mediul penitenciar şi efectul represiv al normelor de subcultură, este necesar de a fi intreprinse anumite măsuri. Recomandăm, în primul rând, crearea unor precedente prin sancţionarea penală a infracţiunilor de violenţă în mediul carceral, pentru a stimula frica de pedeapsă a condamnaţilor predispuşi spre comiterea abuzurilor asupra altor deţinuţi. Anume sancţiunea penală, şi nu sancţiunea disciplinară a condamnatului în situaţii de violenţă ar putea stopa criminalitatea penitenciară. Propunem ca în cazuri de violenţă şi abuz, victimele să fie motivate spre declararea faptelor infracţionale organelor de drept, iar ca mijloc de protecţie a acestora în faţa altor abuzuri să fie înlocuită obişnuinţa de a introduce persoanele agresate la autoizolare conform art. 206 CE RM, prin etaparea agresorilor în alt penitenciar, iar prin aceasta, deţinuţilor violenţi să le fie revocat dreptul de a se deţine mai aproape de casă, fapt care este absolut echidistant şi corect, deoarece fiecărui drept îi corespunde o obligaţie, iar agresorii, prin conduita lor încalcă obligaţiile condamnaţilor, care la fel ca şi drepturile le sunt aduse la cunoştinţă la sosirea în penitenciar de către ofiţerul specialist educator al Secţiei Reintegrare Socială şi, respectiv, nu pot invoca necunoştinţa de cauză.

Asigurarea funcţionalităţii măsurilor de sancţionare în cazul agresorilor este o altă măsură care trebuie întreprinsă, deoarece într-adevăr, unele sancţiuni disciplinare ale condamnaţilor nu sunt funcţionale, spre exemplu privarea de dreptul de a primi colete, deoarece coletul poate fi transmis pe numele altui condamnat, din acest motiv, corect ar fi să aplicăm privarea de dreptul de a primi colete simultan cu izolarea disciplinară. Nu în ultimul rând, trebuie de întreprins toate măsurile necesare pentru ca reprezentanţii organelor de drept, în raport cu deţinuţii, să manifeste o atitudine imparţială şi nediscriminatorie, dar şi un comportament care să nu depăşească litera legii.

Referinţe:

1. DOLEA, I., ZAHARIA, V. *Securitatea personală în mediul penitenciar*. Chişinău: Cartea Juridică, 2014. 96 p.
2. GASPARYAN, A. ș.a. *Baseline study into criminal subculture in prisons in the Republic of Moldova*, citat [25.02.2022] Disponibil: https://rm.coe.int/criminal-subculture-md-en- /1680796111;
3. MORARU, V., RUSU, O. Direcţiile de activitate a asistentului social în instituţiile penitenciare. În: *Revista Naţională de Drept*, 2009, nr.4, pp. 23-30.
4. RUSU, O. Generalităţi privind evoluţia şi conţinutul subculturii criminale. În: *Analele Ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al RM*, compartimentul „Ştiinţe socio-umanistice”. Chişinău, 2007.
5. RUSU, O. *Resocializarea persoanelor supuse pedepsei cu închisoare prin prisma standardelor în domeniul drepturilor omului*. Chişinău: Cartea Militară, 2019. 284 p.
6. ŞUBELIC. L. Subcultura criminală în spaţiul ex-sovietic. În: *Materialele conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale* din 26 iunie 2018, citat [25.02.2022] Disponibil: https:// ibn.idsi.md/ sites/default/files/imag_file/449-455_1.pdf.

7. СТАРКОВ, О.В. *Криминальная субкультура: спецкурс*. Москва: Волтерс Клувер, 2010, с. 19.
8. ПАСТУШЕНЯ, А.Н. *Криминальная психология*. Минск, 2007, с. 34.
9. ТУЛЕГЕНОВ, В. В. Криминальная субкультура: понятие, структура и соотношение со смежными понятиями. В: *Вестник АГТУ*, Астрахан, 2005, с. 222.
10. ПИРОЖКОВ, В. Ф. *Законы приступнова мира молодёжи*. Тверь, 1994, с. 12.
11. УШАТИКОВ, А. И., КАЗАК, Б. Б. *Психология личности осужденных к лишению свободы*. Рязань, 2001, с. 379.

Recomandat
Vladislav MANEA, *dr., conf. univ.*